

Спеціалізованій вченій раді
ДФ 12.093.007
Маріупольського державного університету

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук,
професора Лизун Марії Володимирівни
на дисертацію Федорова Едуарда Володимировича
«Формування економічної безпеки України в контексті сучасних
глобальних викликів»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини»

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Економічна безпека як важлива складова національної безпеки країни включає в себе комплекс механізмів та заходів, які спрямовані на забезпечення стійкості економічної системи держави, економічного розвитку та протидію внутрішнім та зовнішнім загрозам. Сучасні практики розвитку європейських країн доводять, що в основі реалізації стратегії економічної безпеки лежить збалансованість усіх заходів щодо досягнення поставлених цілей, зокрема пропорційність застосування інструментів відповідно до рівня ризику, що дозволить обмежити негативні наслідки на світову економіку та економіку ЄС. Співробітництво в сфері економічної безпеки ЄС та України є ключовим фактором успішної інтеграції української та європейської економік та запорукою стабільного економічного розвитку.

Вищезазначене підтверджує, що дисертаційна робота Федорова Е.В. виконана на актуальну тему, висвітлення якої є своєчасним та обґрунтовує новий підхід до вирішення наукової задачі, яка виявляється у розробці науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо формування економічної безпеки України в контексті сучасних глобальних викликів.

Дисертація Федорова Е.В. на тему: «Формування економічної безпеки України в контексті сучасних глобальних викликів» виконана в рамках науково-дослідних тем Маріупольського державного університету: «Теоретико-методологічне забезпечення та розробка інструментарію модернізаційної моделі регіонального розвитку в нових територіально-просторових умовах» (номер державної реєстрації №0118U000551), у рамках якої запропоновано концептуальні засади дослідження глобального середовища безпекового розвитку національної економіки, надано оцінку процесів тінізації української економіки в контексті формування економічної безпеки країни; «Формування економічної безпеки країн Центральної та Східної Європи в міжнародному безпековому середовищі»

(номер державної реєстрації №0121U110940), у рамках якої уточнено безпекову компоненту стратегії розвитку національних економік, а саме складові моніторингу економічної безпеки України в умовах глобальних викликів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Вивчення дисертаційної роботи дозволяє визначити теоретико-методологічні положення, практичні висновки і рекомендації, які характеризуються науковою новизною, сформульовані дисертантом самостійно, відображають його науковий внесок у розвиток сучасних безпекових студій.

Основні положення, викладені в рамках дослідження теоретичних основ безпекового розвитку національних економік в умовах сучасного глобального середовища, ґрунтуються на глибокому теоретичному аналізі особливостей сучасних викликів, загроз та ризиків національної економічної безпеки, їх основних тенденцій та закономірностей впливу.

Проведене дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукових та спеціальних методів, що підтверджують високий рівень оволодіння методологією наукової діяльності: загальнофілософський діалектичний метод, історико-логічний метод, метод наукової абстракції, метод аналізу та синтезу, сходження від абстрактного до конкретного, порівняння, статистичного та компаративного аналізу, методи побудови багатовимірних середніх та конструювання інтегральних показників, факторного аналізу та прогнозування, метод експертного оцінювання та рейтингування тощо.

Інформаційною базою дослідження виступили офіційні матеріали, публікації, статистичні бази Всесвітнього економічного форуму, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Організації економічного співробітництва та розвитку, ЮНКТАД, фактологічна та статистична інформація державних установ (зокрема, Міністерства економічного розвитку України, Бюро економічної безпеки України), інформаційні та аналітичні матеріали міжнародних інституцій, приватних агенцій, національних та зарубіжних дослідницьких центрів та університетів.

Наукова новизна положень і результатів, одержаних особисто здобувачем та поданих на захист. Серед основних наукових результатів, які характеризують новизну виконаного Федоровим Е.В. дослідження, слід визначити наступні:

у роботі доведено дуалістичний характер впливу сучасного глобального середовища на формування економічної безпеки країни, що дозволило удосконалити науково-теоретичні підходи щодо дослідження економічної безпеки національної економіки;

удосконалено теоретичні засади дослідження глобального економічного безпекового середовища та запропоновано декомпозицію площини складної мережевої взаємодії викликів, загроз, ризиків за

функціональними складовими, що забезпечує комплексну ідентифікацію чинників економічної безпеки національної економіки та можливість їх врахування в системі оцінювання ризиками;

грунтуючись на ризик-орієнтованому підході удосконалено регламентацію процедур оцінювання та управління ризиками, зокрема виокремлено етап профілювання ризиків безпеки, практичним результатом якого стане створення Національного профілю ризиків безпеки розвитку; розвинуто методичний інструментарій оцінки рівня ризику безпекового розвитку країни;

розвинуто методичні підходи дослідження безпекового розвитку національних економік в структурі глобального економічного простору шляхом системної ідентифікації та класифікації глобальних процесів, що впливають на національне безпекове середовище за рахунок їх групування за визначеними ознаками, а саме: послідовність прояву у кожному емпіричному випадку, галузеве охоплення та можливості прояву у різних сферах безпекового середовища, ступінь відкритості прояву; а також обґрунтування виокремлення в структурі сучасного глобального процесу наступних складових: загальноглобалізаційної, міжнародно-правової та пандемічної, що доповнюють раніше встановлені складові (економічну, соціально-демографічну, природно-екологічну, інформаційно-технологічну, політико-ідеологічну та воєнну, культурно-цивілізаційну та релігійну) сучасних трансформацій глобального безпекового середовища;

у роботі отримали подальший розвиток теоретико-методологічні засади дослідження тіньової економіки шляхом систематизації теорій та концепцій тіньової економіки, уточнення та обґрунтування принципів: поліструктурності тіньової економіки, багаторівневості та перманентності, що дозволило визначити організаційні моделі протидії економічним злочинам залежно від сфер виникнення правопорушень (в податковій, митній сферах, фінансової розвідки, корупційних правопорушень).

Значимість результатів дослідження для науки і практики, рекомендації щодо їх використання. Результати дослідження, які мають прикладний характер, знайшли застосування в діяльності установ та підприємств. Розробки автора впроваджено на загальнодержавному рівні (Комітетом Верховної ради України з питань фінансів, податкової та митної політики (акт від 09.08.2023р.) при підготовці відповідних нормативно-правових документів; методичний інструментарій оцінки рівня ризику впроваджено у Порядок застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України (акт від 27.07.2023р.)), на регіональному рівні (Житомирською обласною державною адміністрацією (довідка від 01.08.2023р. №4191/2-23/44) при підготовці «Програми економічного і соціального розвитку Житомирської області на 2023 рік), на рівні підприємств і організацій (ТОВ «АРІТЕЙЛ» (довідка №28-07-01 від 28.07.2023р.), ТОВ «Українська постачальна група» (довідка №УПГ/31/07-23 від 31.04.2023р.), ГО «Національна колегія економічної безпеки та

захисту інвестицій» (довідка від 27.07.2023 №1505)).

Окрім цього, теоретико-методологічні засади формування економічної безпеки національної економіки впроваджено у навчальний процес Маріупольського державного університету при розробці навчально-методичного забезпечення з дисциплін «Міжнародна економічна безпека», «Глобалізація і регіональний економічний розвиток» (акт впровадження №01-32/392 від 26.07.2023р.).

Особистий внесок здобувача. Основні положення дисертаційного дослідження, висновки та практичні рекомендації щодо використання отриманих результатів оприлюднені автором і пройшли апробацію на міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях. Основні ідеї, положення та результати наукового дослідження відображені в наукових публікаціях автора. Результати дослідження Федорова Е.В. опубліковано в 21 науковій праці загальним обсягом 10,56 д.а. (особисто автора – 7,88 д.а.), серед яких 1 колективна монографія (у співавторстві), 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, яке має цитування у наукометричних базах Scopus та Web of Science, 6 статей у вітчизняних наукових фахових виданнях та 13 публікацій у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. З наукових праць, що опубліковано у співавторстві, в дисертації використано ті ідеї та положення, які є результатом власних розробок автора, що конкретизовано у списку публікацій. Зміст анотації відтворює основні положення дослідження. Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

1. У дослідженні дисертант акцентує увагу (п.2.2.) на дослідженні складових інтегрального показника рівня економічної безпеки (виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова). Із урахуванням наявної систематизації ризиків для економічної безпеки, які виокремлює Європейська комісія, у роботі варто було б додати аналіз наступних груп ризиків для економічної безпеки України: ризики, пов'язані із стійкістю ланцюгів постачання; ризики фізичної та кібербезпеки критичної інфраструктури; ризики дотримання технологічної безпеки та можливого витоку технологій; ризики, які пов'язані із використанням економічної залежності України.

2. Грунтуючись на результатах експертного опитування (с.173-177), критичного аналізу стратегічного розвитку безпекової сфери, дисертант обґрунтовує рекомендації щодо формування дієвої системи перманентного моніторингу економічної безпеки України в умовах глобальних викликів. Цілком підтримуючи необхідність і важливість вимірювання, оцінки та прогнозування індикаторів безпеки, вважаємо, що у роботі варто було б обґрунтувати стратегічні напрями ефективного розвитку використання потенціалу конкурентних переваг, оскільки це важлива умова забезпечення економічної безпеки.

3. Погоджуємось із дисертантом, що особлива роль у забезпеченні безпекового розвитку національної економіки, у т.ч. її детінізації, відводиться Бюро економічної безпеки України (с.212). Одночасно вважаємо за необхідне звернути увагу, що управління безпекою являє собою комплекс інститутів і заходів на трьох рівнях: глобальному, регіональному і національному. Відповідно, управління регіональною безпекою забезпечується не лише вузькоспеціалізованими чи формальними структурами, але й багатоцільовими регіональними організаціями. З огляду на це, у роботі варто було б представити авторське бачення взаємозв'язків між українськими, європейськими та світовими суб'єктами управлінських процесів в сфері економічної безпеки.

4. Сучасний глобальний «простір потоків» є об'єктивною реальністю, що пронизує локальний «простір місць» та потребує нових інструментів врегулювання проблем регіональної безпеки у фрагментованому світі. У своєму дослідженні дисертант обґрунтовує взаємодії відповідних національних органів, акцентуючи увагу на боротьбі із міжнародною злочинністю (с.214-217), залишаючи поза увагою інші напрями міжнародної співпраці в економічній та фінансовій сфері.

5. Оскільки усі економіки світу тісно взаємопов'язані та інтегровані, ефективність дій України у питаннях економічної безпеки залежить, від співпраці та координації з іншими країнами світу. Одночасно, стратегічна залежність країни може бути посилена неринковою політикою та практикою, що використовується третіми країнами для зміни правил та політики, а також створити ризики для економічної безпеки. З огляду на це, актуалізується питання контрдії навмисному економічному тиску, боротьби із примусом задля попередження загроз, пов'язаних із обмеженням торгівлі, інвестицій тощо. Цей аспект представлено в роботі фрагментарно.

Наведені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження, його практичну цінність.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Федорова Е.В. на тему «Формування економічної безпеки України в контексті сучасних глобальних викликів» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, містить конкретні наукові результати, які дозволяються вирішити важливе наукове завдання, а саме: поглиблення теоретичних засад, удосконалення методичних положень та розробку практичних рекомендацій щодо формування економічної безпеки України в контексті сучасних глобальних викликів.

Вищезазначене дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою

Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022р., а її автор Федоров Едуард Володимирович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини».

Офіційний опонент,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної економіки
Павчально-наукового інституту
міжнародних відносин ім. Б. Д. Гаврилишина

[Handwritten signature]

М. В. Лизун

«10» листопада 2023 р.

[Handwritten signature: М. В. Лизун]
Завіряю:
НАЧАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ *[Handwritten signature]*